

Občanská neposlušnost

Z celého srdce souhlasím s heslem „Nejlepší vláda je taková, která vládne co nejméně“¹ a byl bych rád, kdybychom se jím začali řídit rychleji a systematictěji. Bude-li plně uplatněno, vznikne z něho nakonec heslo následující, s nímž se rovněž ztotožňuji: „Nejlepší vláda je ta, která nevládne vůbec.“ Právě takovou vládu budou lidé mít, až na ni budou připraveni. Vláda je v nejlepším případě pouhým užitečným nástrojem, ale téměř všechny vlády jsou obvykle – a úplně všechny alespoň občas – neužitečné. Námitky vznášené vůči stálé armádě, jež jsou četné a závažné a zaslouží si, aby byly prosazeny, lze nakonec vznést i vůči stálé vládě. Stálé vojsko představuje jen prodlouženou ruku stálé vlády. Samotná vláda, která je pouze prostředkem, jež si lidé zvolili k naplnění své vůle, podléhá stejnou měrou riziku, že bude zneužita, ještě než se lidu podaří jejím prostřednictvím jednat. O tom svědčí například současná válka s Mexikem,² jež je dílem poměrně malého počtu jedinců využívajících stálou vládu jako svůj nástroj. Lid by totiž s takovýmto krokem od počátku nesouhlasil.

Čím jiným je dnešní americká vláda nežli pouhou tradicí, byť vzniklou teprve nedávno, která se snaží zachovat sebe samu v nedotčeném stavu pro budoucí generace, ale přitom s každou chvílí ztrácí na bezúhonnosti? Nevykazuje odolnost a sílu jediného živého člověka, neboť ten ji dokáže podřídit své vůli. Pro lidi jako takové má význam jakési dřevěná puška, a pokud by ji někdy chtěli skutečně použít jeden proti druhému jako opravdovou zbraň, bezpochyby by se roztrhla vedví.³ Není však o to

méně potřebná, jelikož k uspokojení své představy o podobě vlády musejí lidé mít ten či onen složitý stroj a slyšet jeho hřmot. Vlády nám takto předvádějí, s jakým úspěchem lze k vlastnímu prospěchu využívat lidí, a dokonce i jak k témuž účelu dokážou lidé využívat sami sebe, což je výtečné, to musíme všichni uznat. Přesto tato vláda jako taková nikdy nenapomohla žádnému počinu jinak než horlivostí, s jakou mu vyklidila pole. Není tím, kdo zajišťuje naši zemi svobodu, kdo osídluje Západ a kdo poskytuje vzdělání. Vše, čeho zde bylo dosaženo, vykonala přirozená americká povaha, a kdyby jí občas nepřekážela vláda, vykonala by toho ještě o něco více. Vláda je totiž prostředkem, s jehož pomocí by lidé rádi zajistili, aby jeden druhému nezasahovali do života, a jak již bylo řečeno, nejprospěšněji jedná tehdy, zasahuje-li sama co nejméně do života ovládaných. Pokud by obchod a podnikání nebyly jako z gumy, nikdy by se jim nepodařilo přeskákat překážky, jež jim neustále kladou do cesty zákonodárci – a jestliže bychom tyto politiky posuzovali pouze podle důsledků jejich činů, a nikoliv částečně dle jejich záměrů, zasloužili by si, aby byli postaveni na roveň zlotřilcům, kteří zatarasují železniční tratě, a spolu s nimi i potrestáni.

Mám-li však hovořit prakticky a jako občan, na rozdíl od odpůrců existence vlády nepožaduji, abychom se jí okamžitě zbavili, nýbrž abychom měli stejně rychle vládu lepší. Necht' se každý vyjádří, jaká vláda by vzbuzovala jeho úctu, a tak se o krok přiblížíme jejímu vzniku.

Ostatně, praktickým důvodem toho, že když se moc jednou octne v rukou lidu, smí vládnout – a také dlouho vládne – většina, není to, že by byla s největší pravděpodobností v právu nebo že by se to jevilo jako nejspravedlivější vůči menšině, ale skutečnost, že většina je fyzicky silnější. Podstatou vlády, v níž za všech okolností rozhoduje většina, však nemůže být spravedlnost – ani v tom smyslu, v jakém ji lidé chápou. Cožpak by nemohla existovat vláda, v níž o tom, co je správné a co ne, v zásadě nerozhoduje většina, ale svědomí, a ve které většina rozhoduje pouze v takových otázkách, na něž se vztahuje pra-

vidlo účelnosti? Musí snad občan, byť jen nakrátko či v té nejmenší míře, postoupit vlastní svědomí zákonodárci? K čemu by pak každý své svědomí měl? Myslím, že bychom měli být v první řadě lidmi a teprve poté občany státu. Spíše než úcty k zákonům je nutné získat úctu ke spravedlnosti. Jediná povinnost, již mám právo vykonávat, je činit vždy to, co považuji za správné. Tvrzení, že společenstva nemají svědomí,⁴ je vskutku pravdivé, avšak společenstvo lidí řídicích se svědomím je společenstvem, které svědomí má. Zákony nikdy neučinily člověka ani drobet spravedlivějším, a dokonce i rozumní lidé se tím, že je dodržují, denně stávají vykonavateli bezpráví. Běžný a přirozený důsledek nepřiměřené úcty k zákonům spatříme při pohledu na vojenskou jednotku – plukovníka, kapitána, kaprála, vojíny, nosiče munice a další – pochoduující do války přes hory a doly, ve znamenitě uspořádaném zástupu, avšak proti své vůli, ba i v rozporu se svým zdravým rozumem a svědomím. Pochoduje se jim tudíž dosti nesnadno a srdce jim přitom divoce buší. Ani v nejmenším nepochybují, že se účastní ohavných skutků – vyznačují se všichni mírumilovnou povahou. Čím tedy vlastně jsou? Jsou vůbec ještě lidmi, nebo jen pohyblivými pevnůstkami a zbrojnicemi ve službách bezcharakterního vládce? Zajděte do armádních loděnic a pohleďte na příslušníka námořnictva, na člověka, jakého dokáže stvořit americká vláda, čili takového, jakého dokáže stvořit pomocí své černé magie, a zjistíte, že je pouhým stínem, pouhým náznakem lidství, člověkem ustrojeným do rakve zaživa a vestoje a dalo by se říci pohřbeným ještě ve zbrani a se smutečným doprovodem, byť možná

„nezazněl jediný smuteční tón,
když jeho tělo nesli jsme k valu,
bez salvy uctili hrdinův skon,
nad hrobem stáli v hlubokém žalu.“⁵

Takto slouží státu většina lidí, nikoli v první řadě jako lidé, nýbrž jako stroje – pouze svými těly. Jsou stálou armádou,

domobranou, žalárníky, strážníky, členy trestných výprav a podobně. Ve většině případů vůbec neuplatňují vlastní nezávislý úsudek či mravní svědomí a sami sebe snižují na úroveň dřeva, prsti a kamení – možná by šlo vyrobit dřevěné figuríny, které by k těmto účelům posloužily stejně dobře. Takoví lidé nevzbuzují více úcty než slamění panáci či hrouda hlíny a nemají větší význam než koně a psi. Přesto jsou i takoví považováni za ctihodné občany. Jiní – například většina zákonodárců, politiků, právníků, kněží a úředníků – slouží státu především hlavou, a jelikož se ve svém rozhodování málokdy řídí mravními zásadami, je pravděpodobné, že slouží stejnou měrou Bohu i ďáblu, aniž by to *měli v úmyslu*. Pouze hrstka, k níž patří hrdinové, vlastenci, mučedníci, velcí reformátoři a *opravdoví lidé*, slouží státu také svým svědomím, a tak se mu z velké části nevyhnutelně staví na odpor a stát s nimi zpravidla zachází jako s nepřáteli. Moudrý člověk je prospěšný pouze jako člověk a nedopustí, aby byl proměněn „v hlínu“ a stal se „kusem lepenice na skulinu“⁶ – tento úkol přenechá přinejmenším svému prachu:

„Jsem příliš vznešený, než abych se dal ovládat a hrál jen druhé housle, nástrojem byl a tančil, jak si někdo pískne, byť byl by mocný sebevíc.“⁷

Věnuje-li se člověk zcela svým bližním, jeví se jim jako sobec a budižkničemu, avšak ten, kdo se jim věnuje jen zčásti, bývá označován za dobrodince a lidumila.

Jak by se měl člověk nejlépe chovat k současné americké vládě? Pravím, že já s ní nemohu být spojován bez pocitu hanby. Ani na okamžik nemohu za *svou* vládu považovat politickou instituci, které zároveň vládne *otrokům*.

Všichni uznávají právo na revoluci, tedy právo odmítnout věrnost vládě a postavit se jí na odpor, vykazuje-li neúnosnou míru tyranie a neschopnosti, ale většina lidí tvrdí, že o takový případ se v současné době nejedná. Domnívají se však, že během revoluce v roce 1775 o takový případ šlo. Kdyby mi

někdo řekl, že tato vláda je špatná, jelikož zdaňuje jisté zahraniční komodity dovážené do našich přístavů, s velkou pravděpodobností bych se tím příliš netrápil, neboť se bez nich obejdu. Všechny stroje trpí nějakým třením, a snad tím vzniká více dobrého než zlého. V každém případě je velkým zlem trojit kvůli tomu povyk. Zmocní-li se však tření celého stroje a dojde k organizování útisku a loupeživých nájezdů, pak se tohoto stroje zbavme. Jinými slovy, tvoří-li šestinu obyvatel státu, jenž se zavázal, že bude útočištěm svobody, otroci, a je-li celá jedna země neprávem obsazena a dobytá cizí armádou a podřízena vojenskému právu, myslím, že je načase, aby se čestní lidé vzbouřili a vyvolali revoluci. Tato povinnost na nás doléhá o to naléhavěji, že ona obsazená země není naše, avšak naše je armáda, která ji napadla.

Paley, obecně považovaný za znalce v oblasti mravních otázek, převádí v kapitole nazvané „Povinnost poslušnosti vůči státní vládě“ veškeré občanské povinnosti na účelnost a dále uvádí, že „dokud to vyžaduje zájem celé společnosti, tedy dokud není možné ustavené vládě vzdorovat či ji změnit, aniž by to bylo pro společnost nevýhodné, je vůlí Boží, aby se lidé ustavené vládě podřídili – avšak jen do té doby. (...) Podle této zásady se oprávněnost každého jednotlivého případu vzdoru omezuje na posouzení závažnosti nebezpečí a křivdy na straně jedné a pravděpodobnosti a ceny jejich nápravy na straně druhé.“ To vše musí podle něho posoudit každý sám. Paley však zřejmě nikdy neuvažoval o takových případech, na něž pravidlo účelnosti vztáhnout nelze, o případech, kdy národ i jednotlivci musejí zjednat spravedlnost za každou cenu.⁸ Vyrvu-li tonoucímu neprávem z rukou prkno, musím mu je vrátit, i kdybych se měl sám utopit.⁹ To by bylo podle Paleyho nevýhodné. Avšak ten, kdo si v takovém případě zachrání život, ztratí jej.¹⁰ Tento národ musí zrušit otroctví a přestat válčit s Mexikem, i kdyby měl následkem toho jako národ zaniknout.

Státy se ve svých postupech shodují s Paleym, ale domnívá se snad někdo, že Massachusetts v současné krizi činí přesně to, co je správné?

„Ta státní coura, stříbrem oděná,
vlečku svou zdvíhá, však duši prachem vláčí.“¹¹

Reformám v Massachusetts ve skutečnosti nebrání sto tisíc jižanských politiků, ale sto tisíc zdejších obchodníků a farmářů, které spíše než lidskost zajímá podnikání a zemědělství a kteří nejsou ochotni zachovat se spravedlivě k otrokům i k Mexiku, *at' to stojí co to stojí*. Nepřu se se vzdálenými nepřáteli, nýbrž s těmi ze svého okolí, kteří s oněmi vzdálenými – ti by bez nich byli neškodní – spolupracují a jsou jim po vůli. Říkáváme, že většina lidí není k ničemu ochotna, k nápravě však dochází jen pomalu z toho důvodu, že menšina není nijak výrazně moudřejší ani lepší. Není tak důležité, aby se většina projevovala stejně ušlechtilé jako vy, ale aby existovala jakási svrchovaná ušlechtilost, neboť ta prokvasí všechno těsto.¹² Tisíce lidí se proti otroctví a válce vymezují názorově, avšak pro jejich ukončení ve skutečnosti nic nevykonají – považují se za Washingtonovy a Franklinovy potomky, a přitom sedí s rukama v klíně a tvrdí, že nevědí, co dělat, a tak nedělají nic. Otázku otroctví dokonce stavějí až za otázku volného obchodu a po obědě si v klidu pročtou ceníky i nejnovější zprávy z Mexika, přičemž u obojího dost možná usnou. Jak si dnes stojí v ceníku čestný člověk a vlastenec? Zmínění lidé váhají, litují a občas se něčeho domáhají, ale nic opravdového a účinného neuskuteční. Chytře si počkají, až zlo napraví jiní, aby nad ním již nemuseli vyjadřovat politování. Přinejlepším dají spravedlnosti svůj ubohý volební hlas, vyjádří jí chabou podporu, a když kolem nich prochází, popřejí jí šťastnou cestu. Na jednoho ctnostného člověka připadá devět set devadesát devět ochránců ctnosti, snáze se však jedná s tím, kdo určitou věc skutečně vlastní, nežli s tím, kdo ji pouze dočasně opatruje.

Veškeré volby jsou jakousi hrou – stejně jako dáma či vrhcáby – s lehkým morálním nádechem, hrou s dobrem a zlem a s mravními otázkami, kterou přirozeně doprovází uzavírání sázek. Charakter voličů však v sázce není. Svůj hlas dám nejspíše tomu, co považuji za spravedlivé, ale už mě příliš neza-

jímá, zda tato spravedlnost zvítězí. To jsem ochoten přenechat většině. Závazek plynoucí z volby tedy nikdy nepřesáhne povinnost jednat účelně. Dokonce ani tím, že spravedlnosti dáme svůj hlas, pro ni nic neděláme. Pouze tak ostatním chabě sdělíme svou touhu po jejím vítězství. Moudrý člověk nevydá spravedlnost na milost náhodě, ani nežádá, aby zvítězila prostřednictvím síly většiny. V konání lidských mas se skrývá pramálo ctností. Až jednou většina konečně odhlasuje zrušení otroctví, bude to proto, že se k němu staví lhostejně, nebo z toho důvodu, že otroctví, které svým hlasem zruší, už bude existovat jen v nicotné míře. Jedinými otroky budou příslušníci této většiny. Zrušení otroctví může uspíšet pouze hlas toho, kdo svou volbou prosazuje vlastní svobodu.

Doslechl jsem se, že v Baltimore, či v jiném městě, se bude konat sjezd, na kterém bude vybrán prezidentský kandidát a jehož se budou účastnit zejména novináři a politici z povolání.¹³ Říkám si však, jaký význam bude mít jejich rozhodnutí pro jakéhokoliv nezávislého, inteligentního a úctyhodného člověka – nebudeme snad moci využít jeho moudrosti a poctivosti buď jak buď? Nelze snad počítat se žádnými nezávislými hlasy? A není v této zemi mnoho jedinců, kteří se žádných sjezdů neúčastní? Věc se však má jinak: zjišťuji, že takzvaný úctyhodný muž se rychle odklonil od svých postojů a zoufá si nad svou zemí, ačkoliv ona má pádnější důvod zoufat si nad ním. Takový člověk okamžitě uzná jednoho ze sjezdem vybraných kandidátů za jediného *přijatelného*, čímž dokazuje, že pro něho samotného je *přijatelné* sloužit jakýmkoliv demagogickým záměrům. Jeho hlas nemá větší hodnotu nežli prodejný hlas kteréhokoliv bezcharakterního cizince či úplatného tuzemce. Kéž bychom tu měli někoho, kdo je *skutečným člověkem*, tedy takovým, jenž má – jak říká můj soused – páteř rovnou jako jedle! Naše statistiky se mýlí – udávají příliš vysoký počet obyvatel. Na tisíc čtverečních mil totiž připadá nanejvýš jeden *skutečný člověk*. Cožpak Amerika neposkytuje žádné pobídky, aby se tu lidé usazovali? Dnešní Američan se chová jako skot – vyznačuje se zvýšeným smyslem pro stádnost a zjevným nedo-

statkem intelektu a radostné nezávislosti. Sotva přijde na svět, stane se jeho první a hlavní starostí dohlédnout na to, zda jsou dobře udržovány chudobince, a ještě než smí obléknout mužskou tógu, snaží se především vybrat peníze na zaopatření veškerých vdov a sirotků. Krátce řečeno, odvažuje se žít jen s pomocí vzájemné pojišťovny, která mu vystrojí slušný pohřeb.

Není samozřejmou lidskou povinností usilovat o vymýcení jakéhokoliv zla, ani toho nejobludnějšího. Člověk se může patřičně zabývat jinými záležitostmi, ale jeho povinností je, aby si alespoň žádným zlem nezašpinil ruce a aby je – nevěnuje-li mu již dále pozornost – nijak nepodporoval. Oddávám-li se jiným činnostem a myšlenkám, přinejmenším se musím nejdříve ujistit, že přitom nikomu nesedím na hlavě. Pokud ano, musím nejprve slézt, aby se i on mohl věnovat vlastním myšlenkám. Považme, jakou nedůslednost strpíme. Několik svých spoluobčanů jsem slyšel prohlásit: „Rád bych viděl, jak by mi nařídili, abych pomáhal potlačit povstání otroků nebo pochodoval do Mexika – to by tak hrálo!“ Titíž lidé však za sebe všichni přímo, svou poslušností, i nepřímo, přinejmenším svými penězi, poskytlí státu náhradníka. Vojákovi, který odmítne bojovat v nespravedlivé válce, tleskají ti, kdo neodmítají podporovat vládu, jež válku vede, ti, jejichž činy i autoritu tento voják přehlíží a zavrhuje – jako kdyby se stát kál do té míry, že by si najal někoho, kdo jej potrestá za jeho hříchy, ale ne již do té míry, aby alespoň na čas přestal hřešit. Všichni jsme tedy nakonec ve jménu Vlády a Pořádku donuceni vzdát hold vlastní hanebnosti a podporovat ji. Prvotní stud vystřídá lhostejnost, a hřích, za nějž jsme se styděli, se z nemravného stane „mimo-mravním“ a ne zcela zbytečným pro život, který jsme si vytvořili.

Nejrozšířenější a nejčastější pochybení potřebuje být vyživováno tou nejnezištnější ctností. Mírných výtek, jimž je obvykle vystavena ctnost vlastenectví, se nejpravděpodobněji dostane ušlechtilým lidem. Ti, kteří sice nesouhlasí s charakterem a kroky vlády, ale přesto jí zachovávají věrnost a podporu, jsou bezpochyby jejími nejsvědomitějšími stoupenci, a často tedy představují nejpodstatnější překážku pro reformu. Někteří se

na stát obrací s návrhem, aby rozpustil Unii a nehleděl na prezidentovy požadavky. Proč raději sami nezruší svazek mezi sebou a státem a neodmítnou přispívat do jeho pokladny? Nezáujímají ke státu tentýž vztah jako stát k Unii? A nebrání jim v odporu vůči státu tytéž důvody, které jemu samotnému brání vzdorovat Unii?

Jak se může člověk spokojit s tím, že pouze zastává nějaký názor a těší se z něj? Lze vůbec mluvit o potěšení, je-li tímto názorem to, že se mu stala křivda? Ošídí-li vás soused o jediný dolar, nespokojíte se s vědomím či prohlášením, že jste byli ošizeni, ani s tím, že jej vyzvete, aby uhradil, co vám patří, ale podniknete ihned účinné kroky k tomu, abyste získali celou částku, a postaráte se, abyste již nikdy ošizeni nebyli. Jednáním ze zásady – vnímáním a vykonáním spravedlnosti – se mění různé věci a vztahy. Takové jednání je v podstatě revoluční a nepodobá se ničemu dřívějšímu. Rozděluje nejen státy a církve, ale i rodiny, ba i samotného *jednotlivce*, v němž odděluje dábelské od božského.

Nespravedlivé zákony existují – máme je tedy ochotně dodržovat, nebo usilovat o jejich změnu a dodržovat je, dokud neuspějeme, či je máme okamžitě porušit? Mají-li lidé takovou vládu, jako je tato, obyčejně míní, že by měli vyčkat, dokud nepřesvědčí většinu ke změně zákonů. Domnívají se, že pokud by vzdorovali, náprava zla by byla horší než zlo samo. Za to, že náprava je skutečně horší než zlo samo, však může vláda, neboť horší ji činí právě ona. Proč se více nesnaží předjímat a zajišťovat reformy? Proč nectí svou moudrou menšinu? Proč naříká a vzpírá se, ještě než jí kdo ublížil? Proč své občany nevede k tomu, aby byli ostražití a upozorňovali na její chyby, a nekoná lépe, než by sama chtěla, aby konali občané? Proč vždycky ukřižuje Krista, vyobcuje Koperníka a Luthera, a Washingtona a Franklina prohlásí za vzbouřence?

Člověka napadá, že jediný přečin, který vláda nikdy nevzala v úvahu, je záměrné a účelné popření její pravomoci – proč by za něj jinak nestanovila žádný určitý, vhodný a přiměřený postih? Odmítne-li člověk, jenž nemá žádný majetek, jedinkrát vy-

dělat pro stát devět šilinků, zavřou ho do vězení na dobu neomezenou žádným mně známým zákonem a určenou pouze dle uvážení těch, kdo jej tam uvrhli, ale okrade-li stát devadesátkrát o devět šilinků, obyčejně jej brzy propustí.

Pokud lze nespravedlnost přičítat tomu, že to ve vládním stroji nevyhnutelně drhne, netrapme se tím – drhnoucí součástky se snad ohladí a stroj se zcela jistě opotřebuje. Jestliže má nespravedlnost výlučně sama pro sebe vlastní pružinu, kladku, lano či kliku, je možná na místě zvážit, zda nebude náprava horší nežli napravované zlo; je-li však takové povahy, že vyžaduje, abyste činili druhým bezpráví, pak porušte zákon. Necht' se váš život stane protichůdným třením, kterým onen stroj zastavíte. Na každý pád se musím především ubezpečit, že se nepropůjčuji ke zlu, jež odsuzuji.

Co se týče přijetí řešení, která za účelem nápravy zla poskytuje stát, o žádných takových nevím. Jsou příliš zdlouhavá – a člověku mezitím uplyne celý život. Mám na práci jiné věci. Na svět jsem nepřišel proto, abych jej v první řadě změnil v místo, kde se dobře žije, nýbrž abych v něm žil, ať již je dobrý nebo špatný. Člověk nemusí dělat všechno, ale jen něco, a jeli-kož nemůže dělat *vše*, není nutné, aby dělal *něco* špatného. Vzná-šet žádosti ke guvernérovi či zákonodárci není mou povinností o nic víc, než je jejich povinností vznášet žádosti ke mně, a ne- vyslyší-li mne, co mám pak dělat? V tomto případě však stát ne- poskytuje žádné řešení – zlem je přímo jeho ústava. Takové sta- novisko se může jevit jako kruté, svéhlavé a nesmířlivé, jeho smyslem však je přistupovat s největší laskavostí a ohledupl- ností k jedinému duchu, jenž to ocení či si to zaslouží. Každá změna je tedy změnou k lepšímu, tak jako zrození a skon, které zmítají tělem.

Bez váhání prohlašuji, že ti, kdo si říkají abolicionisté, by měli – ještě než umožní spravedlnosti, aby jejich prostřednic- tvím zvítězila – ihned úplně přestat, osobně i svým majetkem, podporovat massachusettskou vládu a nečekat, až dosáhnou většiny jednoho hlasu. Domnívám se, že stačí, mají-li na své straně Boha; na jiný hlas už čekat nemusejí. Krom toho, vět-

šinu jednoho hlasu již tvoří každý, kdo je spravedlivější než jeho sousedé.

Přímo, tváří v tvář, se s americkou vládou či s jejím zástupcem, tedy massachusettskou státní vládou, setkávám pouze jednou za rok prostřednictvím výběrčího daní – jde o jediný způsob, jímž se s ní člověk mého postavení nutně shledává, a vláda v tu chvíli jasně prohlásí: „Ctěte mne!“ Nejjednodušší, nejúčinnější a v současné situaci nejnezbytnější možností, jak se k ní v této záležitosti zachovat a jak vyjádřit, že s ní nejsme příliš spokojeni a necítíme k ní valnou náklonnost, je neuznat její moc. Člověkem, s nímž musím jednat – přu se koneckonců s lidmi, a nikoliv s nějakou listinou –, tedy výběrčím daní, je přímo můj soused, který se dobrovolně rozhodl být vládním zmocněncem. Jak se může vůbec dozvědět, kým jako státní úředník či jako člověk je a co dělá, dokud není nucen zvážit, zda se ke mně, sousedovi, jehož má v úctě, chovat jako k sousedovi a rozumnému člověku, nebo jako k šílenci a narušiteli pořádku, a nezjistí, jestli překážku stojící v cestě jeho přátelským sousedským mravům dokáže překonat bez neurvalých či vznětlivých řečí nebo myšlenek odpovídajících jeho počínání? Jsem si jistý, že kdyby tisíc, sto či deset lidí, jež bych mohl uvést jménem, kdyby pouhých deset *čestných* lidí, ba i kdyby *jeden jediný* ČESTNÝ člověk v Massachusetts, ve snaze *skoncovat s otroctvím*, skutečně odmítl spolupráci se státem a nechal se za to zavřít do okresního vězení, otroctví v Americe by bylo zrušeno. Nezáleží totiž na tom, jak nepatrným se může jevit začátek – co je jednou dobře vykonáno, je vykonáno navždy. My o tom však mnohem raději řečíme; to je prý naše poslání. Reforma má ve svých službách desítky novin, ale ani jednoho člověka. Pokud by mého váženého spoluobčana, jenž je státním vyslancem a v poradní síni se věnuje řešení otázky lidských práv, namísto hrozby karolínským žalářem uvrhli do vězení v Massachusetts, tedy ve státě, který s obrovskou horlivostí předhazuje své sestře hřích otroctví – byť v současné době Karolína shledává, že důvodem sporu s ní je pouze nevlídné jednání –, zákonodárny sbor by se tímto tématem nepřestal zcela zabývat ani následující zimu.¹⁴

Za vlády, která kohokoliv nespravedlivě vězní, je nevhodnějším místem pro spravedlivého člověka taktéž vězení. Dnes jsou náležitým a zároveň jediným místem, které Massachusetts poskytuje svým občanům svobodnějšího a méně malomyslného ducha, právě žaláře. Tam je stát z vlastního rozhodnutí uzavře a vyřadí je ze společnosti, z níž se však již vyřadili sami svými zásadami. Právě zde by je našel uprchlý otrok, podmínečně propuštěný mexický zajatec i Indián, kteří by přišli vznést obvinění za zlo spáchané na jejich lidu. Nalezli by je na odloučeném, avšak svobodnějším a úctyhodnějším místě, kam stát posílá ty, kdo nejsou *s ním*, ale *proti němu* – tedy v jediné budově v otrokářském státě,¹⁵ v níž může svobodný člověk pobývat se ctí. Jestliže si někteří myslí, že ve vězení by ztratili svůj vliv, že jejich hlasy by již stát netrápily a že za zdmi cely by pro něj už nepředstavovali nepřítel, nevědí, oč je pravda silnější než pochybení ani oč výmluvněji a účinněji může proti nespravedlnosti bojovat ten, kdo ji sám zakusil. Dejte najevo svou volbu naplno: ne jen formou hlasu na kousku papíru, ale celým svým vlivem. Menšina je bezmocná, přizpůsobuje-li se většině – pak dokonce ani není menšinou –, avšak postaví-li se do cesty celou svou silou, stává se nezdolnou. Pokud má stát na výběr, zda všechny spravedlivé zavřít do vězení, nebo přestat válčit a zrušit otroctví, s rozhodnutím neváhá. Kdyby letos tisíc lidí nezaplatilo daně, nešlo by o násilné a krvavé řešení, jímž by naopak bylo daně zaplatit, a umožnit tak státu páchat násilí a prolévat krev nevinných. Tak lze v podstatě definovat pokojnou revoluci, je-li vůbec nějaká možná. Když se mne – jak se mi už jednou stalo – výběřčí daní nebo kterýkoliv jiný státní úředník zeptá: „Co mám tedy dělat?“, odpovím: „Jestli opravdu chcete něco udělat, složte svou funkci.“ Odepře-li občan poslušnost a úředník složí funkci, pak je revoluce dokonána. Představme si ale i to, že by tekla krev. Nedochozí snad v jistém smyslu k prolévání krve, je-li zraněno svědomí? Z takové rány prýští skutečné lidství a nesmrtelnost; člověk vykrvácí a čeká ho věčná smrt. Tuto krev vidím téct právě teď.

Zabývám se zde uvězněním provinilce, nikoliv zabavením jeho statků – ačkoliv obojí poslouží témuž účelu –, protože ti, kdo prosazují nejryzejší právo, a představují tudíž pro mravně pokleslý stát největší nebezpečí, obvykle nestrávili mnoho času hromaděním majetku. Takovým lidem prokazuje stát poměrně nepatrnou službu a mírná daň se jim většinou zdá přemrštěná, zejména pokud si na ni musejí vydělat prací svých rukou vynaloženou pouze za tímto účelem. Kdyby existoval někdo, kdo by se v životě obešel zcela bez peněz, stát by se sám rozpokoval je od něho požadovat. Bohatý člověk je však – tím nechci vytvořit žádné zlomyslné přirovnání – vždy zaprodán instituci, díky níž zbohatl. Obecně vzato, čím více peněz, tím méně ctností, neboť peníze stojí mezi člověkem a jeho majetkem a získávají mu je, přičemž jejich nabytí jistě žádnou velkou ctností nebylo. Odsunují stranou všechny otázky, na něž by jinak musel odpovědět, zatímco ta jediná, která v souvislosti s nimi vyvstává, je obtížná, ale zbytečná – jak je utratit. Člověk tak ztrácí mravní půdu pod nohama. Životní možnosti se ztenčují úměrně tomu, jak takzvané „prostředky“ narůstají. Nejlepší věc, jakou může člověk udělat pro své zušlechtění poté, co zbohatl, je snažit se uskutečnit plány, jimiž se zabýval, když byl chudý. Kristus odpověděl herodiánům, jak si žádali. „Ukažte mi peníz daně!“ pravil, a jeden z nich vytáhl z kapsy denár. Používáte-li peníze, na nichž je vyobrazen císař a které jsou z jeho příkazu platným oběživem, tedy, *jste-li příslušníky tohoto státu* a s potěšením požíváte výhod císařovy vlády, pak mu část jeho peněz odvedte, když vás o to požádá: „Odevzdejte tedy, co je císařovo, císaři, a co je Boží, Bohu.“¹⁶ Herodiáni pak nebyli v otázce toho, co patří komu, o nic moudřejší než předtím, jelikož to ani vědět nechtěli.

Při rozhovorech se svými nejsvobodnějšími sousedy si uvědomuji, že ať už říkají o závažnosti tohoto tématu a o své úctě k veřejnému pořádku cokoliv, hlavním problémem je to, že se neobejdou bez ochrany poskytované současnou vládou a děsí se následků, které by mělo odepření poslušnosti vládě pro jejich majetek a rodinu. Co se mě týče, nerad bych se domníval, že se

někdy spoléhám na státní ochranu. Jestliže však neuznám moc státu, když mi předloží daňový výměr, zanedlouho zabaví a promrhá veškerý můj majetek, a bude tak donekonečna ztrpčovat život mně i mým dětem. To je kruté. Člověk pak nemůže žít poctivě a zároveň ve vnějších ohledech pohodlně. Hromadit majetek nemá smysl – jistě by znovu přišel vniveč. Musíte si pronajmout či obsadit nějaké obydlí a vypěstovat jen to, co rychle sníte. Musíte žít ve svém nitru, spoléhat sami na sebe, být neustále ve střehu, připraveni vyrazit na cestu, a nesmíte se zabývat příliš mnoha věcmi. Člověk může zbohatnout dokonce i v Turecku, podřídí-li se ve všech ohledech turecké vládě. Konfucius řekl: „Vládou-li státu zásady rozumu, jsou zahanbující nuzota a nízké postavení; nevládnou-li mu zásady rozumu, je hanbou být bohatý a mít vysoké postavení.“¹⁷ Dokud nepožaduji, aby na mne ochranná ruka Massachusetts dosáhla do nějakého dalekého jižanského přístavu, kde je ohrožena má svoboda, nebo dokud neusiluji výlučně o to, abych doma pokojnou činností nashromáždil jmění, mohu si dovolit odepřít tomuto státu poslušnost a také právo na svůj život a majetek. Vystavit se trestu za neposlušnost vůči státu mě stojí po všech stránkách méně, než kdybych se projevil jako poslušný – v takovém případě bych si připadal méněcenný.

Před několika lety se na mě stát obrátil jménem církve a nařídil mi, abych uhradil jistou částku na podporu duchovního, jehož kázání navštěvoval můj otec, já sám však nikoliv. „Zaplatte,“ pravil stát, „nebo půjdete do vězení.“ Zaplatit jsem odmítl, ale kdosi jiný bohužel považoval za vhodné uhradit onu částku za mne. Neviděl jsem důvod, proč by měl být po učiteli požadován poplatek na podporu kněze a ne po knězi na podporu učitele. Nebyl jsem totiž státním učitelem, ale živilo mne dobrovolné zápisné. Říkal jsem si, proč by stejně jako církev nemohl i diskusní spolek předložit svůj daňový výměr a chtít po státu, aby hájil jeho nároky. Nicméně, na žádost členů městské rady jsem se uvolil sepsat prohlášení zhruba tohoto znění: „Tímto dávám všem na vědomost, že já, Henry David Thoreau, si nepřeji být považován za člena žádné organizace, do níž jsem

nevstoupil.“ Dokument jsem předal městskému archiváři, který jej má u sebe. Když se stát takto dozvěděl, že nechci být považován za příslušníka oné církve, nikdy už po mně nic podobného nepožadoval, ačkoli ve zmíněném případě se prý musel držet svého původního předpokladu. Kdybych je znal všechny jménem, odhlásil bych se tehdy z každé jednotlivé organizace, do které jsem se nikdy nepřihlásil, ale nevěděl jsem, kde bych našel jejich úplný seznam.

Šest let už neplatím daň z hlavy. Jednou mne kvůli tomu vsadili na noc do vězení, a jak jsem tam tak stál a prohlížel si dvě až tři stopy silné zdi z pevných kamenů, stopu silné dveře ze železa a dřeva a železné mřížoví, jímž se prodíralo světlo, nemohl jsem se ubránit údivu nad pošetilostí oné instituce, která se mnou zacházela, jako bych byl pouhým masem, krví a kostmi a jako takový mohl být uvězněn. Udivilo mne, že nakonec dospěla k závěru, že tohle je nejlepší účel, jaký pro mě může najít, a nikdy ji nenapadlo využít nějakým způsobem mých služeb. Došlo mi, že jestliže mezi mnou a mými spoluobčany z města stojí kamenná zeď, k tomu, aby byli stejně svobodní jako já, by museli překonat ještě jednu, která se přelézá či proráží mnohem hůře. Ani na chvíli jsem se necítil stísněně a ony zdi jsem považoval za obrovské plýtvání kamenem a maltou. Připadalo mi, jako bych ze všech lidí z města zaplatil daň pouze já. Ve vězení zjevně nevěděli, jak se mnou jednat, a počínali si jako nevychovanci. Každá pohružka i poklona byly trapným omylem, neboť se domnívali, že mým hlavním přáním je octnout se na druhé straně oné kamenné zdi. Když jsem viděl, s jakou horlivostí zamykají dveře kvůli mým úvahám, které jediné představovaly nějaké nebezpečí a bez jakýchkoliv překážek opět vyklouzly ven, musel jsem se pousmát. Jelikož na mne dosáhnout nemohli, rozhodli se potrestat mé tělo – úplně jako když se malí kluci nemohou dostat na kobyliku někomu, na koho mají spadeno, a tak ublíží jeho psovi. Zjistil jsem, že stát je mdlého rozumu, že se ostýchá jako neprovdaná žena, již dělají společnost stříbrné lžičky, a že nerozezná své přátele od nepřátel. Pozbýl jsem veškerou zbývající úctu k němu a bylo mi jej líto.

Stát se tedy nikdy záměrně nepostaví proti duševnímu či mravnímu cítění člověka, ale pouze proti jeho tělu, jeho smyslům. Není vyzbrojen větším důvtipem či cití, ale větší fyzickou silou. Nenarodil jsem se proto, abych byl k něčemu nucen. Dýchat si budu po svém. Uvidíme, kdo je odolnější. Jakou sílu má dav? Přimět mne k něčemu mohou pouze ti, kdo se řídí vyšším principem než já. Přimějí mne, abych se jim připodobnil. Ještě jsem neslyšel o *skutečných lidech*, které by většina *donutila* žít určitým způsobem života. Co by to také bylo za život? Setkám-li se s vládou, která zvolá: „Peníze, nebo život!“, proč bych jí měl kvapem odevzdávat peníze? Možná se ocitla ve velké tísní a neví, co dělat, ale s tím jí nepomohu. Musí si pomoci sama stejně jako já. Nemá cenu kvůli tomu naříkat. Nemám na starosti zdárný chod strojů společnosti. Nejsem synem strojníka. Všiml jsem si, že když vedle sebe na zem spadnou žalud a kaštan, nezůstane jeden z nich netečně ležet, aby nepřekážel druhému, ale oba se řídí svými principy a vyklíčí, vyrostou z nich stromky, které se rozvíjejí, jak nejlépe dovedou, až snad jeden z nich zastíní a zahubí druhý. Nemůže-li rostlina žít tak, jak je to pro ni přirozené, zahyne, a stejné je to i s člověkem.

Noc strávená ve vězení pro mě byla dosti neobvyklá a zajímavá. Když jsem vešel dovnitř, vězňové, oděni v košilích, se u dveří oddávali hovoru a vychutnávali si příjemné večerní ovzduší. Žalářník však pravil: „Tak hoši, zamykáme,“ a tak se rozešli, a jak se vraceli do prázdných cel, slyšel jsem zvuk jejich kroků. Můj spoluvězeň mi byl žalářníkem představen jako „skvělý chlapík a chytrý člověk“ a poté, co nás zamkli, mi ukázal, kam si mám pověsit klobouk, a vysvětlil, jak to tu chodí. Cely se jednou za měsíc bílily a alespoň ta naše byla tou nejbělejší, nejprostěji zařízenou a pravděpodobně nejčistší světnicí ve městě. Spoluvězeň chtěl pochopitelně vědět, odkud jsem a za co mě do žaláře vsadili, a když jsem mu to pověděl, zeptal jsem se zase já jeho, jak se tam dostal on, přičemž jsem samozřejmě předpokládal, že jde o poctivého člověka, a jak to tak bývá, věřím, že jím skutečně byl. „Inu,“ povídá, „obvinili mě, že jsem zapálil stodolu, ale neudělal jsem to.“ S největší pravděpodobností to bylo tak,

že se v opilosti uložil v nějaké stodole, přitom kouřil dýmku, a stodola tak lehla popelem. Těšil se pověsti inteligentního člověka, ve vězení už zhruba tři měsíce čekal na soud a čekat měl ještě další tři, ale celkem se tu zabydlel, žil spokojeně, neboť za byt a stravu nic neplatil, a měl za to, že tam s ním zacházejí vlídně.

Obsadil jedno okno a já druhé. Uvědomil jsem si, že kdyby tu člověk zůstal nadlouho, jeho hlavní činností by bylo dívat se z okna. Zakrátko jsem si přečetl veškeré traktáty, které tam kdo po sobě zanechal, prozkoumal jsem místa, kudy předchozí vězňové uprchli a kde přeřezali mříž, a vyslechl příběhy různých bývalých obyvatel cely. Zjistil jsem, že i zde se vyprávějí historky a drby, které ale neproniknou ven. Vězení je pravděpodobně jedinou budovou ve městě, v níž se skládají verše, které pak kolují v psané podobě, nedočkají se však uveřejnění. Měl jsem možnost prohlédnout si celkem dlouhý soupis básní napsaných mladíky, kteří byli odhaleni při pokusu o útěk a touto svou tvorbou se za to pomstili.

Jelikož jsem se obával, že jej už nikdy neuvidím, vymáčkl jsem ze svého spoluvězně, co se dalo. Posléze mi však ukázal, která postel je moje, a nechal mě zhasnout lampu.

Strávit noc v oné cele bylo jako vypravit se do daleké země, o níž bych si ani nepomyslel, že ji někdy spatřím. Připadalo mi, že jsem nikdy dříve neslyšel odbíjení městských hodin ani večerní zvuky naší obce – spali jsme totiž při otevřených oknech, jež se nacházela u vnitřní strany mříží. Působilo to, jako bych své rodné město viděl ve světle středověku, jako by se z naší řeky stal Rýn a před mými zraky vyvstávaly výjevy s rytíři a hrady. V ulicích se ozývaly hlasy starých měšťanů. Stal jsem se nedobrovolným divákem i posluchačem všeho, co se odehrávalo v kuchyni přilehlého hostince, což byl pro mě zcela nový a nezvyklý zážitek. Získal jsem bližší pohled na své rodné město; nalézal jsem se přímo v jeho nitru. Nikdy předtím jsem neviděl jeho instituce. Vězení patří k tamním zvláštním institucím, jelikož jde o okresní město. Začal jsem chápat, co jsou jeho obyvatelé zač.